| | |
|---|---|
| **ΜΑΘΗΜΑ / ΤΑΞΗ:** | **ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ ΛΥΚΕΙΟΥ** |
| **ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:** | **08/06/2026** |

**ΘΕΜΑ Α1**

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:
α. Εθνικές γαίες
β. Οργανικός Νόμος
γ. Εθνικόν Κομιτάτον

**ΑΠΑΝΤΗΣΗ**

**α. Εθνικές γαίες:** Οι «Εθνικές γαίες» αποτέλεσαν ένα από τα πολλά προβλήματα που κληροδότησε η οθωμανική κατοχή στο νέο ελληνικό κράτος, στις αρχές του 19ου αιώνα και ξεχώριζε για την έκταση, τη σημασία και την πολυπλοκότητά του. ήταν οι ακίνητες, οι κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στον έλεγχο του ελληνικού κράτους. Η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης).
Οι περιουσίες αυτές περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικώ δικαίω». Για τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν το πρώτο και, ουσιαστικά, το μόνο κεφάλαιο στη διάρκεια του πολέμου, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκαν ως υποθήκη για τη σύναψη δανείων ή ως μέσα εξασφάλισης εσόδων, μέσω της εκποίησής τους. Η έκταση των γαιών αυτών μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση, καθώς το σχετικό με την έγγειο ιδιοκτησία οθωμανικό καθεστώς ήταν περίπλοκο, όπως και οι μηχανισμοί απογραφής των περιουσιακών στοιχείων. Υπολογίζεται ότι η έκταση των εθνικών κτημάτων ανερχόταν χονδρικά σε 4.000.000 έως 5.000.000 στρέμματα.

**β. Οργανικός Νόμος:** Νόμος που αντιμετώπισε με επιτυχία ένα σοβαρό ζήτημα που απασχόλησε από την αρχή τον πολιτικό βίο της Κρητικής Πολιτείας, το ζήτημα του καθεστώτος της τοπικής Εκκλησίας. Ο Οργανικός Νόμος του 1900 έδωσε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις μέχρι και σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

**γ.Εθνικόν Κομιτάτον:** Πολιτικός σχηματισμός με μικρότερη απήχηση σε σχέση με την απήχηση των παρατάξεων των πεδινών και των ορεινών, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη. Συγκροτήθηκε στα πλαίσια της Εθνοσυνέλευσης του 1862-1864. Υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, την οικονομική ανάπτυξη, τις μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, και την πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

**ΘΕΜΑ Α2**

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πληροφορία και δίπλα τη λέξη Σωστό, αν η πληροφορία είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πληροφορία είναι λανθασμένη:
α. Θεμελιωτής και πρώτος διοικητής της Εθνικής Τράπεζας (1841) υπήρξε ο Εϋνάρδος.
**α. Λάθος**

β. Με το Σύνταγμα του 1864 ορίστηκε ως πολίτευμα της Ελλάδας η συνταγματική μοναρχία.
**β. Λάθος**

γ. Στις βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 ηττήθηκε το κόμμα των Φιλελευθέρων.
**γ. Σωστό**

δ. Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος.
**δ. Σωστό**

ε. Κατά την περίοδο της αρμοστείας του Αλ. Ζαΐμη επανήλθε η πολιτική ομαλότητα στην Κρήτη.
**ε. Σωστό**

**Β1.Ποια προϊόντα εξήγαγε η Ελλάδα κατά τον πρώτο αγώνα της ανεξαρτησίας της και ποια ήταν η σημασία του καθενός στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών;**

**Μονάδες 15**

[Από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας το εμπόριο της χώρας συνδέθηκε με το εξωτερικό. Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα.] Στις εξαγωγές, περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου, ήταν γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-1910. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και, μετά το 1900, το κρασί.
Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξάγονταν μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, το βαμβάκι, για παράδειγμα, την εποχή του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου ή ο σταθερά ανερχόμενος καπνός, που όμως αντιπροσώπευε ακόμα ασήμαντο ποσοστό των εξαγωγών (2-3%). Μέχρι το 1880 επίσης υπήρχε σημαντική εμπορική κίνηση στα κατεργασμένα δέρματα, η οποία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε στη συνέχεια. Στην κατηγορία των πρώτων υλών, τις εξαγωγές συμπλήρωναν τα μεταλλευτικά προϊόντα, που από το τέλος του 19ου αιώνα πλησίαζαν το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο, για μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη. Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν κυριολεκτικά ασήμαντες.

**Β2.Ποιες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας;**
**Μονάδες 10**

[Η Μικρασιατική καταστροφή επηρέασε σημαντικά την πορεία του ελληνικού έθνους στη σύγχρονη εποχή. Ορισμένοι την παραλλήλισαν με την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, ενώ άλλοι θεώρησαν το 1922 ως αφετηρία της νέας Ελλάδας. Το προσφυγικό ζήτημα, ως συνέπεια της Μικρασιατικής καταστροφής, αποτέλεσε για την Ελλάδα ένα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητας, με επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής του νεοελληνικού έθνους.]

Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθόδοξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποικίστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.

**ΘΕΜΑ Γ1**

**Α)**

Κατά την προεπαναστατική περίοδο, για αντικειμενικούς λόγους, οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πολιτικά κόμματα. Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα, στην οργάνωση των οποίων οδήγησαν οι εξής λόγοι: ο ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων για την κατάληψη θέσεων εξουσίας,η ελλιπής παροχή προστασίας από μέρους της οθωμανικής διοίκησης προς τους υπηκόους της σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών και η απουσία συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους.

***Η παραπάνω εικόνα επιβεβαιώνεται και από την πηγή του John A. Petropoulos στο έργο «Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο». Συγκεκριμένα, ο Βαυαρός λόγιος Friedrich Thiersch δίνει μια στοχευμένη περιγραφή αναφορικά με το σύστημα πελατειακών σχέσεων που ίσχυε στην Ελλάδα προεπαναστατικά. Κατά τον ίδιο, επιβαλλόταν κανείς να γνωρίζει την κατάσταση που είχε περιέλθει η κοινωνία της Ελλάδας μέσα στις χιλιετίες, ώστε να κατανοήσει το ίδιο το σύστημα και συνεπώς τις υποχρεώσεις που καλούνταν να επιτελέσουν οι προστάτες. Εξαιτίας της έλλειψης κεντρικής εξουσίας για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων, η στήριξη και η προστασία τους αναζητούνταν σε μη κρατικούς φορείς. Κρινόταν αναγκαία και η εξασφάλιση της θέσης τους, είτε ως οπαδοί είτε ως αρχηγοί ενός πελατειακού συστήματος, ανάλογα με την δύναμή τους.***

Β)

[Οι παραπάνω λόγοι οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια.] Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια, ***η οποία αποτελούσε το πλέον αξιόπιστο σύμμαχο σύμφωνα με τον Gunnar Hering στο έργο «Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936»***. Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειές τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση. ***Πράγματι η οικογένεια, αποτελούμενη από ποικίλες γενεές και κλάδους, δημιουργούσε οριζόντια συμμαχίες με οικογένειες ή πρόσωπα του ίδιου κοινωνικού κύρους αλλά και κάθετα με υψηλότερα κοινωνικά πρόσωπα και τις οικογένειές τους, που βέβαια οι τελευταίες ανήκανσε ομάδες ανδρών επιρροής. Συμπληρωματικά, οι οριζόντιες συμμαχίες διατηρούνταν μέσω πέντε θεσμών, οι οποίοι εξασφάλιζαν ταυτόχρονα την αλληλεγγύη στις κάθετες συμμαχίες, επιβάλλοντας σύναψη συγγενικών δεσμών με κάποιον ισχυρότερο μέσω γάμου, υιοθεσίας, αδελφοποίησης ή κουμπαριάς.***

Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων. Ανάμεσα σ'

αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των δημοσίων θέσεων. Στη Στερεά Ελλάδα φορείς της πατρωνίας ήταν μεγαλοαρματολοί. Στα νησιά, εξάλλου, στην ηγεσία των δικτύων πατρωνίας βρίσκονταν οι οικογένειες των μεγάλων πλοιοκτητών.

**ΘΕΜΑ Δ1**
Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τον ρόλο του εμπορίου στην οικονομική ανάπτυξη του Πόντου κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα.
**Μονάδες 25**

Η κυρία πλουτοπαραγωγική πηγή στα παράλια του Ευξείνου Πόντου ήταν το διαμετακομιστικό εμπόριο με κυριότερα λιμάνια την Αμισό, την Τραπεζούντα, την Κερασούντα, την Οδησσό, τη Βραΐλα, το Νοβοροσίσκι και τη Σεβαστούπολη. **Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από το Κείμενο Α, ενώ προστίθενται ακόμα τα Κοτύωρα, η Οινόη, τα Σούρμενα.**
Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Νεότουρκοι με διάφορους τρόπους προσπαθούσαν να απομακρύνουν και να περιορίσουν το εμπόριο των χριστιανών, οι οποίοι για να επιβιώσουν συνεργάστηκαν με τις τοπικές μουσουλμανικές εθνότητες. Η Τραπεζούντα μέχρι το 1869 έλεγχε το 40% του εμπορίου της Περσίας και το διαμετακομιστικό εμπόριο απέφερε κέρδος περίπου 200.000.000 φράγκα το χρόνο. **Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα έσοδα του εξωτερικού εμπορίου της Τραπεζούντας αντλούμε από το Κείμενο Α. Αναλυτικά, το 1869 η αξία των εξαγωγών προς την Περσία, Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Γαλλία, Καύκασο κ.α. (κατά σειρά) ανερχόταν σε 37.901.438 φράγκα. Ακόμα, η αξία των εισαγωγών της από την Αγγλία, Περσία, Γαλλία, Ρωσία, Ελβετία και προτελευταία την Ελλάδα (κατά σειρά) ήταν 62.787.464 φράγκα. Συγκεκριμένα, η αξία των εισαγωγών από την Ελλάδα έφτανε τα 131.150 φράγκα.**
Οι ελληνικές επιχειρήσεις διέθεταν εμπορικά υποκαταστήματα και πρακτορεία μεταφορών στη Ρωσία, την Περσία, την Αγγλία, την Κωνσταντινούπολη, τη Μασσαλία και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ευρώπης. Η Τραπεζούντα αποτελούσε το σταυροδρόμι της εμπορικής κίνησης μεταξύ Δύσης και Ανατολής μέχρι το 1869 που ολοκληρώθηκε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, οπότε άρχισε η σταδιακή παρακμή του λιμανιού της. **Επιβεβαιωτικές και συμπληρωματικές πληροφορίες αντλούμε από το Κείμενο Β. Συγκεκριμένα, το εμπόριο του Εύξεινου Πόντου περιοριζόταν στα παράλια και κυρίαρχοι ήταν οι Έλληνες έμποροι. Η Τραπεζούντα αναδείχθηκε ως το σημαντικότερο κέντρο, καθώς βρισκόταν στο άκρο του χερσαίου δρόμου συνδέοντας την Περσία και την Κασπία με ολόκληρη τη Μ. Ασία και τη Δύση.**
Ωστόσο, για μεγάλο διάστημα και μετά το 1883, τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι της Τραπεζούντας έλεγχαν μαζί με το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου. **Αυτά επιβεβαιώνονται πλήρως από το Κείμενο Β, το οποίο προσθέτει ακόμα ότι οι ντόπιοι μεγάλοι τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι ήταν των Γ. Καπαγιαννίδη, αδελφών Φωστηροπούλου και των Θεοφύλακτου και Λεοντίδη. Γενικά, για το διαμετακομιστικό εμπόριο της Τραπεζούντας αναδεικνύεται η σημασία της ελληνικής ναυτιλίας, η οποία ερχόταν τρίτη σε κατάταξη ως προς τις εισαγωγές και εξαγωγές. Ως προς την ακμή του εμπορίου της Τραπεζούντας από το 1883 και εξής, αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι η Ρωσία απέκλεισε τον δρόμο που διερχόταν από τον Καύκασο για το εμπόριο της Περσίας μέχρι το 1906, οπότε η οδός αποκαταστάθηκε.**
Ανάλογη ήταν η οικονομική κίνηση των Ελλήνων και στις άλλες πόλεις του Πόντου: από το εμπορικό λιμάνι της Αμισού εξάγονταν μεγάλες ποσότητες εξαιρετικού καπνού και άλλων εγχώριων προϊόντων, ενώ το 1869 στην Αμισό από τις 214 επιχειρήσεις της πόλης οι 156

ανήκαν στους Έλληνες. **Ανάλογες πληροφορίες αντλούμε από το Κείμενο Β, συγκεκριμένα η Αμισός θεωρείτο το δεύτερο σπουδαιότερο λιμάνι του Πόντου λόγω του καπνού και λειτουργούσε κι εκεί υποκατάστημα της Τράπεζας των Αθηνών. Περισσότερες πληροφορίες για την Αμισό αντλούμε από το Κείμενο Γ. Η Αμισός βασιζόταν ως επί το πλείστον στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων της ενδοχώρας της. Η θέση της ήταν εξαιρετική για την εξυπηρέτηση της κεντρικής Ανατολίας. Η θεαματική αύξηση των εξαγωγών του λιμανιού της οφειλόταν σε συγκεκριμένα αγαθά: κυρίως καπνός, σιτάρι, αλεύρι, βρόμη. Ως προς τις εισαγωγές της Αμισού, αυτές παρέμειναν σχετικά σταθερές, επειδή μειώθηκαν οι εισαγωγές κάποιων προϊόντων, όπως μέταλλα, βαμβακερά και μάλλινα είδη, ενώ σημειώθηκε αύξηση κάποιων άλλων, όπως καφές, είδη σπιτιού και ζάχαρη.**

Στην Κερασούντα οι εφοπλιστικοί και εμπορικοί οίκοι των Κωνσταντινίδη, Κακουλίδη, Σουρμελή και Πισσάνη καταξιώθηκαν στα μεγάλα εμπορικά κέντρα του Ευξείνου Πόντου αλλά και της Ευρώπης. **Αυτά επιβεβαιώνονται πλήρως από το Κείμενο Β, το οποίο προσθέτει και την ακμή του εμπορίου και την κυριαρχία των Ελλήνων και στα Κοτύωρα. Επιπλέον σύμφωνα με το Κείμενο Γ, το λιμάνι της Κερασούντας ήταν αναλογικά το αποδοτικότερο ως προς τις εισαγωγές και τις εξαγωγές λόγω της ιδιαιτέρως ευνοϊκής του θέσης για τη σύνδεσή του με τις επαρχίες της κεντρικής Μ. Ασίας.**

Ο 20ός αιώνας βρήκε τον ελληνισμό του Πόντου να έχει θεαματικό προβάδισμα συγκριτικά με τις άλλες εθνότητες της ευρύτερης περιοχής στον οικονομικό και τον πνευματικό τομέα.